

Оригинални научни рад
УДК: 37.091.3-057.874::796
37.091.3-057.874::613
159.922.6-057.874(497.11)"2023"
DOI: 10.5937/zrffp53-42770

ВАСПИТНООБРАЗОВНА ЕФИКАСНОСТ И НАЈЧЕШЋИ РЕМЕТИЛДЧКИ ФАКТОРИ НАСТАВЕ ФИЗИЧКОГ И ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА У СТАРИЈИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Хаџи Живорад М. МИЛЕНОВИЋ¹

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Учитељски факултет, Призрен – Лепосавић

Хаџи Милош В. ВИДАКОВИЋ²

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Факултет спорта и физичког васпитања

Јелена С. ПЕТРОВИЋ³

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за педагогију

¹ hadzi.zivorad.milenovic@pr.ac.rs

² hadzi.milos.vidakovic@pr.ac.rs

³ jelena.petrovic@filfak.ni.ac.rs

Рад примљен: 9. 2. 2023.
Рад прихваћен: 23. 3. 2023.

ВАСПИТНООБРАЗОВНА ЕФИКАСНОСТ И НАЈЧЕШЋИ РЕМЕТИЛАЧКИ ФАКТОРИ НАСТАВЕ ФИЗИЧКОГ И ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА У СТАРИЈИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Кључне речи:
Физичко и
здравствено
васпитање и
образовање;
циљеви наставе;
задаци наставе;
исходи наставе;
вредновање
наставе;
најчешће
предности наставе;
могући недостаци
наставе.

Сажељак. Коаутори у раду проучавају васпитнообразовну ефикасност и најчешће реметилачке факторе ефикасније реализације наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања у старијим разредима основне школе. У истраживању се пошло од опште претпоставке да настава Физичког и здравственог васпитања и образовања значајно доприноси расту, развоју, здрављу, васпитању и образовању ученика/ученица, али да се недовољно ефикасно реализује, као и од посебних претпоставки да ће истраживањем бити издвојени фактори који указују на васпитнообразовну ефикасност и најчешће реметилачке факторе ефикасније реализације наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања, те да на такве процене ученика/ученица различито утичу разред који похађају, успех из наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања и општи успех у претходном полугодишту, али и од активног бављења спортом. Истраживање је спроведено у јануару 2023. на узорку од 101 ученика у Основној школи „Кирило Савић“ у Ивањици. Подаци прикупљени Скалером – ВОЕ-НРФЕР-НФЗВО ($\alpha = 0,602$) обрађени су факторском анализом, анализом варијансе и Ман Витнијевим У тестом. Факторском анализом издвојено је пет фактора који указују на васпитнообразовну ефикасност и најчешће реметилачке факторе наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања (неравномерно бављење различитим спортовима на супрот проценама ученика/ученица о васпитнообразовној ефикасности наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања, ефикасност наставе, значај активног тренирања спорта, бављење фудбалом на супрот проценама ученика/ученица о васпитнообразовној ефикасности наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања и безбедност ученика/ученица). Анализом варијансе утврђено је да на овакве процене ученика/ученица значајно не утиче разред који похађају, успех из наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања и општи успех у претходном полугодишту, док је Ман Витнијевим У тестом утврђено да на овакве процене значајно утиче активно бављење спортом. На основу резултата истраживања дат је предлог иновативног приступа реализацији наставе Физичког и здравственог васпитања у основној школи, према иновативним системима и иновативним дидактичко-методичким моделима наставе.

Увод

Физичко васпитање у основној школи као наставни предмет значајно доприноси расту и развоју ученика/ученица. Доприноси и њиховом здрављу, развоју моторике и психомоторике. За ефикасну реализацију наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања (ФЗВО) од наставника се очекује да поседују оптимално знање за обављање професије, које подразумева познавање наставне технике и наставне технологије и познавање садржаја из области ФЗВО. Поред ових компетенција, од наставника се очекује да поседују и међупредметне компетенције, зато што је ФЗВО као наставни предмет повезано са свим осталим наставним предметима. Зато и нису без основа тврдње да је ФЗВО као наставни предмет од примарног значаја у основној школи.

Полазећи од оваквог одређења значајности наставе ФЗВО, оно је од примарног значаја као страна васпитања у педагогији као најопштијој науци о васпитању. У педагошким изворима постоје бројне дефиниције ФЗВО (Бојовић, 2022; Лазих и Попов, 2019; Антонијевић, 2013). У овим дефиницијама полази се од значаја и појмовног одређења ФЗВО, које се углавном поистовећује с тангентним појмовима и терминима, као што су физичка култура, физичко вежбање, физичко васпитање, здравствено васпитање и остали. Потом се наводе циљеви, задаци и начини остваривања циљева и задатака ФЗВО. Сличне дефиниције ФЗВО могу се наћи и у педагогијама спорта, у којима се већи нагласак ставља на очување здравља васпитаника, развој његове моторике и психомоторике и посебно на развој базичних моторичких и осталих способности васпитаника (Чокорило, 2014; Галић, 2003). Критичком анализом оваквим приступима у дефинисању ФЗВО, у приступу проблему истраживања овог рада, ФЗВО се дефинише као организована и трајна делатност с циљем подстицања, развијања и трајног усвајања здравствено-хигијенских навика и здравствене културе, урођених и стечених способности организма за развој моторике и функционисање целог тела и манипулативну спретност и брзину, односно функционисање екстремитета и мускулатуре код васпитаника, стицање васпитних,

духовних и људских квалитета и вредности, као и стицање знања, вештина, навика и способности за деловање у различитим животно-практичним ситуацијама у породици, предшколској установи, школи, локалној средини и широј друштвеној заједници.

Из оваквог одређења ФЗВО произилази да су њиме обухваћена два подручја. Прво је здравствено васпитање, које подразумева усвајање оптималних здравствено-хигијенских навика, раста и правилног развоја тела и исхране, све у циљу побољшања квалитета здравља васпитаника. Друга страна односи се на физичко васпитање. Овом дефиницијом обухваћене су све стране развоја васпитаника: когнитивна, моторичка и психомоторичка. Указано је и на значај васпитног деловања и посебно на допринос ФЗВО у развоју осталих страна васпитања личности васпитаника (интелектуално, морално, радно-техничко и естетско), али и на развој духовних и, пре свега, људских квалитета и вредности васпитаника, све с циљем његовог оспособљавања за ефикасан живот и рад.

Циљеви, задаци, исходи и остали елементи ФЗВО у старијим разредима основне школе у Србији дефинисани су системским документима. Циљ наставе ФЗВО је да ученици унапређују физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада (СГ РС – ПГ, 2017). Према постављеним циљевима остварују се исходи наставе ФЗВО, наведени у њеној дефиницији, у приступу проблему истраживања овог рада. На основу овог просветног документа, свака основна школа у Србији доноси оперативне и глобални план за наставу ФЗВО. Анализом наставних планова и програма за наставу ФЗВО од 5. до 8. разреда за школску 2022/2023. у Основној школи „Кирило Савић“ у Ивањици, у којој је спроведено истраживање, уочено је да се углавном ради о истим циљевима и задацима и исходима наставе у сваком разреду, с мањим изменама и допунама само на различитим нивоима сложености. Према овим документима, циљ учења у настави ФЗВО је да ученик или ученица унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада. На основу циља наставе ФЗВО одређују се биолошки, педагошки, образовни и васпитни задаци наставе ФЗВО, чијим се остваривањем долази до исхода наставе. Биолошки задаци подразумевају да је позитиван утицај на правилан раст и развој ученика/ученица могућ ако наставник познаје грађу и функције најважнијих органских система, познаје биолошке законитости развитка и утицај телесних вежби на организам. Педагошки задаци обухватају образовне и васпитне задатке, који се међусобно преплићу и допуњују. Образовни задаци пре свега треба да допринесу стицању моторичких

умећа и навика (спортско-техничком образовању), али и теоретских знања, потребних за разумевање сврхе вежбања, структуре, начина и извођење одређених вежби. Васпитне задатке наставник планира и бира наставне садржаје, методе и облике рада којима може да делује васпитно и да ученици/ученице током наставе ФЗВО стичу васпитне квалитете и вредности које су садржане у настави ФЗВО, а истовремено представљају и универзалне људске квалитете и вредности, које доприносе свестраном развоју личности ученика/ученица, као крајњем идеалу ком се у васпитању тежи. Достицањем исхода наставе, ученици/ученице стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу. Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу. Циљ и исходи предмета остварују се кроз наставу Физичког и здравственог васпитања (у трајању од 2 школска часа недељно) и обавезне физичке активности сваког ученика/ученице (у трајању од 1,5 школског часа недељно).

Без обзира на то, настава ФЗВО у основној школи и даље се недовољно ефикасно реализује. Проблеми су различити. На њих указују и резултати бројних истраживања публикованих у водећим националним и часописима са светских листи. Најчешћи су повезани с материјалним ресурсима, са садржајима наставе који су сложени и комплексни, што често проузрокује повреда ученика/ученица у настави, све мањем интересовању ученика/ученица за бављење спортом и физичким вежбањем услед преокупираности активностима из осталих интересних сфера (Banville et al, 2020; Ryan, 2020). Недовољно ефикасној настави ФЗВО у старијим разредима основне школе погодује и средина која у одређеним подручјима не фаворизује у довољној мери бављење спортом. То се може повезати и са недовољно ефикасним образовањем у срединама у којима се образовање не фаворизује као примарна делатност, каквих је у Србији углавном у руралним и недовољно развијеним срединама (Миленовић, 2010; 2012; 2013).

Проблем овог спроведеног истраживања јесу најчешћи реметилачки фактори ефикасне реализације наставе ФЗВО у старијим разредима основне школе. За разлику од многих претходних истраживања у којима су одговори били затражени од наставника или родитеља, у овом спроведеном истраживању одговори су затражени од самих ученика/ученица у старијим разредима основне школе, који су непосредни учесници наставе ФЗВО и чији се развој, васпитање и учење у настави ФЗВО сматра исходом наставе (Amadou et al, 2021). Занимљиво је било и да се из угла ученика/ученица утврди који су то реметилачки фактори који највише утичу на ефикаснију реализацију наставе ФЗВО и утиче ли на то разред

Васпийнообразовна ефикасност и најчешћи реметилачки фактори наставе Физичког и здравственог васпийања и образовања у старијим разредима основне школе

који ученици/ученице похађају; оцена из физичког васпитања и општи успех у претходном полугодишту, те бављење спортом.

Метод

Циљ истраживања је да се идентификују процене ученика и ученица старијих разреда основне школе о васпитнообразовној ефикасности наставе ФЗВО и најчешћим реметилачким факторима њене ефикасније реализације. У истраживању се пошло од опште претпоставке да настава ФЗВО у старијим разредима основне школе значајно доприноси расту, развоју, здрављу, васпитању и образовању ученика/ученица, али да се недовољно ефикасно реализује, и од посебних претпоставки да ће истраживањем бити издвојени фактори који указују на васпитнообразовну ефикасност и најчешће реметилачке факторе ефикасније реализације наставе ФЗВО, те да на такве процене ученика/ученица различито утичу разред који похађају, успех из наставе ФЗВО и општи успех у претходном полугодишту, те активно бављење спортом.

Узорак истраживања. Да би се то утврдило, у јануару 2023. спроведено је истраживање на узорку од 101 ученика старијих разреда у Основној школи „Кирило Савић“ у Ивањици. Структура узорка је следећа: 1) према уписаном разреду: 5. разред – 39 (38,60%), 6. разред – 20 (19,80%), 7. разред – 19 (18,80%) и 8. разред – 23 (22,80%); 2) према оцени из ФЗВО у првом полугодишту школске 2022/2023: пет – 88 (87,10%), четири – 12 (11,90%), три – 1 (1,00%), док није било ученика/ученица са оценама два и један; 3) према општем успеху у првом полугодишту школске 2022/2023: одличних – 44 (43,60%), врло добрих – 32 (31,70%), добрих – 24 (23,80%), довољних – 1 (1,00%), док није било ученика/ученица са недовољним успехом; 4) према одговорима да ли активно тренирају неки спорт у спортском клубу: тренирају – 36 (35,60%) и не тренирају – 65 (64,40%).

Процедура и инструменти истраживања. У истраживању су коришћене дескриптивна и трансферзална метода. Истраживачке технике су анкетирање и скалирање. Подаци су прикупљени комбинованим инструментом – Скала процена ученика/ученица старијих разреда основне школе о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставе Физичког и здравственог васпитања и образовања (Скалер – ВОЕ-НРФЕР-НФЗВО). Скалер се састоји од општих питања и 15 ајтема с тростепеном скалом интензитета сагласности, чије су метријске карактеристике провераване.

Табела 1. КМО, Бартлетов тест сферичности и Конбахов алфа коефицијент

КМО		0,645
Бартлетов тест сферичности	χ^2	241,353
	df	105
	p	0,000
	α	0,602

КМО тест је показао довољну вредност (КМО = 0,645). Бартлетов тест сферичности је достигао статистичку значајност разлике на нивоу $p < 0,001$ ($p = 0,000$). Поузданост инструмента је испитивана Кронбховим алфа коефицијентом, који је показао задовољавајући резултат ($\alpha = 0,602$) (Табела 1).

Табела 2. Комуналитети (h)

A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
h	0,62	0,74	0,46	0,62	0,55	0,42	0,39	0,59	0,56	0,46	0,62	0,64	0,68	0,59	0,60

* a - ајтем

Задовољен је и општи Тостенов критеријум. Све вредности комуналитета (h) имају вредности веће од 0,30 и крећу се у распону од $h = 0,39$ код ајтема седам до $h = 0,74$ код ајтема два (Табела 2). На овај начин је потврђена факторабилност матрице, оправданост факторске анализе и прилагођеност матрице узорку испитаника.

Обрада њодатака. Подаци прикуљени истраживањем обрађени су у статистичком програму IBM SPSS 24.0 дескриптивном статистиком, факторском анализом, анализом варијансе и Ман Витнијевим У тестом. Резултати истраживања приказани су табелама и дијаграмом.

Резултати истраживања

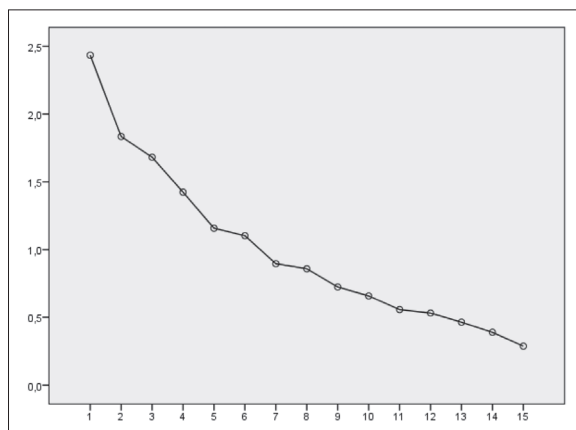
Подаци прикупљени истраживањем најпре су били подвргнути анализи главних компоненти факторском анализом с варимакс ротацијом.

Табела 3. Вредности карактеристичних корена и проценти објашњене варијансе након варимакс ротације

Главне компоненте	Карактеристични корен	% објашњене варијансе	Кумулативни % објашњене варијансе
1.	2,434	16,225	16,225
2.	1,834	12,228	28,453
3.	1,681	11,207	39,660
4.	1,424	9,491	49,152
5.	1,158	7,717	56,869

Васпийнообразовна ефикасност и најчешћи реметилачки фактори наставае Физичкој и здравственој васпийања и образовања у сџаријим разредима основне школе

Подаци показују (Табела 3) да је применом Гутман-Кајзеровог критеријума добијено пет главних компоненти, које према проценама ученика/ученица старијих разреда основне школе указују на васпитнообразовну ефикасност и најчешће реметилачке факторе ефикасније реализације наставае ФЗВО у основној школи с карактеристичним кореном већим од један, који укупно објашњавају 56,869% заједничке варијансе.

Дијаграм 1. Кателов тест одрона (*Scree Plot*)

Анализом Дијаграма 1 уочава се више прелома и то код фактора два, пет и седам. Полазећи од резултата добијених Гутман-Кајзеровим критеријумом, превладало је схватање да се за даље тумачење резултата факторске анализе задржи пет фактора.

Табела 4. Ротирана матрица факторске структуре према варимакс критеријуму

Ајтеми	Компоненте				
	1	2	3	4	5
a12 Знаи да се не реализује настава физичког васпитања у свим одељењима мог разреда у мојој школи на исти начин.	,734				
a13 Ученици / Ученице који имају здравствене проблеме увек раде посебне вежбе.	,672			,302	
a11 Највише ме интересује спорт у коме спортисти из наше државе постижу најбоље резултате.	,598			,401	
a1 На часовима углавном вежбамо елементе атлетике.	-,546	,468			
a6 Немамо превише вежбања на гимнастичким справама.	,468				-,346
a10 Углавном се бавимо спортом који је тренутно актуелан на неком европском или светском првенству.	,390	,348			,309

a4 Имамо и одвојене активности на часу где дечаци играју фудбал, а девојчице се баве неким другим спортом.		,677	-,351		
a14 Углавном сви имамо добре оцене из физичког васпитања.		,526	-,391		
a8 Наставник нам помаже да урадимо све гимнастичке вежбе.		,500		,438	
a2 Имамо доста гимнастичких вежби на струњачама.		,447	,383	,387	,395
a3 Често имамо часове вежби у природи.			,567		
a7 Више вежбамо у школском дворишту него у спортској сали.			,563		
a5 Више сам научио / научила о спорту у спортском клубу у коме тренирам него у школи.		,313	,346	-,545	
a9 Највише се на часу бавимо фудбалом.				-,538	
a15 Дешава се да се неко повреди на часу физичког васпитања.					,669

Према подацима приказаним у Табели 4, види се да је издвојено пет фактора. Први одређује шест ајтема: 12, 13, 11, 1, 6 и 10; објашњава 16,225% заједничке варијансе (Табела 3); с обзиром на то да је код ајтема 1 утврђен негативни предзнак, први фактор је назван *неравномерно бављење различитим спортовима насупрот проценама ученика/ученица о васпитнообразовној ефикасности наставе Физичкој и здравственој васпитања и образовања*. Други одређују четири ајтема: 4, 14, 8 и 2; објашњава 12,228% заједничке варијансе (Табела 3); назван је *ефикасност наставе*. Трећи одређују три ајтема: 3, 7 и 5; објашњава 11,207% заједничке варијансе (Табела 3); назван је *значај активност тренирања спортиста*. Четврти одређује ајтем 9; објашњава 9,491% заједничке варијансе (Табела 3); с обзиром на то да је код ајтема 9 утврђен негативни предзнак, четврти фактор је назван *бављење ученика/ученица фудбалом насупрот проценама ученика/ученица о васпитнообразовној ефикасности наставе Физичкој и здравственој васпитања и образовања*. Пети одређује ајтем 15; објашњава 7,717% заједничке варијансе; назван је *безбедност ученика/ученица*.

Анализом варијансе истражен је утицај разреда који ученици/ученице похађају на њихове процене о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставе ФЗВО. Према разреду који похађају, ученици/ученице су били сврстани у четири групе: 1 (пети), 2 (шести), 3 (седми) и 4 (осми).

Није утврђена статистички значајна разлика у резултатима четири групе ученика/ученица према уписаном разреду и њихових процена о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставе ФЗВО у старијим разредима основне школе: $F(3, 100) = 2,133$; $p = 0,101$ (Табела 5).

Васпийнообразовна ефикасност и најчешћи реметилачки фактори наставае Физичкој и здравственој васпийнања и образовања у старијим разредима основне школе

Табела 5. Разред који ученици/ученице похађају и њихове процене о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставае ФЗВО

	Збир квадрата	Df	Средњи скор	F	p
Унутар групе	98,492	3	32,831	2,133	0,101
Између група	1492,993	97	15,392		
Укупно:	1591,485	100			

Анализом варијансе истражен је утицај успеха ученика/ученица из ФЗВО у претходном полугодишту на њихове процене о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставае ФЗВО. Према успеху из ФЗВО у претходном полугодишту, ученици/ученице били су сврстани у пет група. С обзиром на то да није било недовољних и довољних оцена, ученици/ученице сврстани су у три групе: 1 (три), 2 (четири) и 3 (пет).

Табела 6. Успех ученика/ученица из ФЗВО у претходном полугодишту и њихове процене о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставае ФЗВО

	Збир квадрата	df	Средњи скор	F	p
Унутар групе	14,068	2	7,034	0,437	0,647
Између група	1577,417	98	16,096		
Укупно:	1591,485	100			

Није утврђена статистички значајна разлика у резултатима три групе ученика и ученица према успеху из ФЗВО у претходном полугодишту и њихових процена о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставае ФЗВО у старијим разредима основне школе: $F(2, 100) = 0,437$; $p = 0,647$ (Табела 6).

Анализом варијансе истражен је утицај општег успеха ученика и ученица у претходном полугодишту на њихове процене о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставае ФЗВО. Према општем успеху у претходном полугодишту, ученици/ученице били су сврстани у пет група. С обзиром на то да није било ученика са недовољним успехом, ученици/ученице су сврстани у четири групе: 1 (довољан), 2 (добар), 3 (врло добар) и 4 (одличан).

Није утврђена статистички значајна разлика у резултатима четири групе ученика/ученица према општем успеху у претходном полугодишту и њихових процена о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставае ФЗВО у старијим разредима основне школе: $F(3, 100) = 1,344$; $p = 0,265$ (Табела 7).

Табела 7. Општи успех ученика/ученица у претходном полугодишту и њихове процене о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставе ФЗВО

	Збир квадрата	Df	Средњи скор	F	p
Унутар групе	63,505	3	21,168	1,344	0,265
Између група	1527,980	97	15,752		
Укупно:	1591,485	100			

Ман Витнијевим У тестом истражен је утицај активног бављења ученика/ученица неким спортом у спортском клубу на њихове процене о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставе ФЗВО. Према томе да ли се активно баве неким спортом у спортском клубу, ученици и ученице били су сврстани у две групе: 1 (тренирају) и 2 (не тренирају).

Табела 8. Активно бављење ученика/ученица спортом и њихове процене о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставе ФЗВО

Процене ученика / ученица	
Mann Whitney U	675,500
Wilcoxon W	2820,500
Z	-3,525
p	0,000
тренирају (Md)	36 (32,5000)
не тренирају (Md)	65 (29,0000)
Σ	101 (30,0000)
r	0,344

Ман Витнијев У тест је открио статистички значајну разлику у проценама ученика/ученица о васпитнообразовној ефикасности и најчешћим реметилачким факторима ефикасније реализације наставе ФЗВО у зависности од активног бављења спортом: 1. група тренирају – 36 (32,5000) и 2. група не тренирају – 65 (29,0000): $U = 675,500$, $z = -3.525$, $p = 0,000$. На основу израчунатог Пирсоновог коефицијента линеарне корелације, утврђена је умерена повезаност ($r = 0,344$) (Табела 8).

Закључци и расправе

У овом емпиријском истраживању проучавана је настава ФЗВО у оквиру наставног предмета Физичко васпитање у старијим разредима основне школе. Овај проблем је доста сложен и комплексан. Садржаји о Физичком и здравственом васпитању проучавају се и у оквиру осталих наставних

предмета у основној школи, пре свега биологији, али су ипак централни и глобални предмет проучавања наставног предмета *физичко васийињање*. Осим теоријске анализе циљева, задатака и исхода наставае ФЗВО у старијим разредима основне школе и критичке анализе бројних истраживања, спроведено је и емпиријско истраживање на узорку ученика старијих разреда основне школе. На основу тога, утврђени су резултати истраживања, који ће у овом делу рада бити разматрани.

Теоријским проучавањем утврђено је да се у настави ФЗВО подстиче, развија и трајно усваја здравствено-хигијенска култура ученика. Они постају свесни потребе и значаја да воде бригу о сопственом расту, развоју, хигијени и развоју и одржавању свога тела, доприносећи на тај начин сопственом здрављу (Мацановић, 2010). Брига о здрављу је императив сваког друштва. Оно је услов да сваки појединац може обављати све остале делатности. Обавеза појединца и друштва су, стога, да воде рачуна како о индивидуалном, тако и колективном здрављу (Петковић и Башић, 2003). О различитим аспектима овог проблема одувек се расправљало и у академским круговима. Последњих година интензивирани су мултидисциплинарни истраживања како у области медицине, тако и у осталим наукама, укључујући и педагогију, зато што је опште и ментално здравље ученика имало за реперкусију и последице у учењу, образовању и васпитању у школи (Бакић Мирић и др., 2022; Шимоњи Чернак и др., 2022; Willgerodt et al., 2021). То се нарочито значајним учинило у време глобалне пандемије проузроковане вирусом COVID-19 (Baykal & Кос, 2022; Zhu et al., 2022; Jones et al., 2022).

Овакав глобални здравствени баланс више је него икада показао колико је значајно неговати здравствену културу и здравствену превенцију. Свему томе у највећој мери доприноси одржавање личне хигијене ученика у школама. Будући да је школа колективна средина, одржавањем личне хигијене и бригом о сопственом здрављу ученици истовремено доприносе и колективној хигијени у школи и колективном здрављу. Здравствена заштита ученика у школама је зато у предметности бројних истраживања спроведених у Србији и свету (Ibrahim O'Connell, 2022; Мартиновић и др., 2009).

На основу критичких анализа изнетих у раду, може се тврдити да настава ФЗВО има значајну васпитнообразовну ефикасност у целовитом развоју личности ученика. Оно је од примарног значаја и услов остваривања осталих страна васпитања (интелектуалног, моралног, радно-техничког и естетског) (Вучераковић, 2022). Без обзира на то, настава ФЗВО у старијим разредима основне школе и даље се не реализује увек на исти начин. Разлике постоје у зависности од подручја на коме се налази основна школа и опремљености школа. У одређеној мери су и сами наставници због различитих компетенција и способности један од фактора недовољне ефикасности у реализацији неких садржаја у настави ФЗВО.

Из наведеног разлога се и истиче потреба континуираног професионалног развоја наставника, у циљу оснаживања њихових компетенција за ефикаснију реализацију наставе.

У емпиријском делу истраживања издвојено је пет фактора који указују како на васпитнообразовну ефикасност, тако и на неке недостатке ефикасније реализације наставе ФЗВО. Ученици/Ученице највише су вредновали ајтеме на основу којих су издвојени фактори који се односе на њихове процене о томе шта је то што представља реметилачке факторе за ефикаснију наставу ФЗВО, а они су: неравномерно бављење различитим спортовима, углавном бављење ученика/ученица фудбалом и безбедност ученика/ученица у настави ФЗВО. Високо су вредновали и ајтеме који су одредили факторе васпитнообразовне ефикасности наставе ФЗВО – ефикасност наставе и значај активног тренирања. Емпиријским истраживањем утврђено је и да на овакве процене ученика/ученица значајно не утичу разред који похађају, оцена из ФЗВО и општи успех ученика у претходном полугодишту. Утврђено је и да на процене ученика/ученица значајно утиче њихово бављење спортом. Истраживањем је, међутим, утврђено да се спортом бави само 35,60% испитаних ученика/ученица, што се може сматрати као недовољно, с обзиром на то да се ради о ученицима/ученицама узраста током ког би се требало активније бавити спортом у неком од спортских клубова.

На основу приказаних резултата види се да, са једне стране, ученици/ученице у старијим разредима основне школе имају различита интересовања када су у питању поједини индивидуални или колективни спортови. Са друге стране, сваки наставник је различито оријентисан у настави ФЗВО и као индивидуа има своје склоности према појединим индивидуалним или колективним спортовима. На све ово утиче и опремљеност сваке појединачне школе. Овакво стање доприноси и појави повреда ученика/ученица при вежбању, посебно на гимнастичким справама, услед недовољних способности свих ученика/ученица да ефикасно реализују ове наставне садржаје. Са оваквим проблемима се у мањој мери сусрећу ученици/ученице у школама у развијенијим системима васпитања и образовања, где су за наставу ФЗВО обезбеђени сви потребни услови, а поједине спортове у настави реализују наставници који су за њих специјализовани (Merrem & Curtner Smith, 2019).

Један од реметилачких фактора ефикасне реализације наставе ФЗВО је приоритетно бављење ученика/ученица фудбалом у настави. То је и за наставнике најједноставније, јер тиме омогућавају ученицима/ученицама да се баве оним што највише воле. Ако се узме у обзир да је овим истраживањем обухваћена и популација девојчица које се углавном не баве фудбалом, онда је сасвим разумљиво да би ајтеми који су детерминисали овај фактор били још више вредновани само на популацији дечака.

Овакав приступ у настави ФЗВО је свакако неприхватљив. Потребно је реализовати све наставне садржаје према утврђеном плану и програму, али уз оптимално могуће уважавање интересовања и пре свега могућности ученика/ученица (Илић, 2020; Миленовић, 2017;).

Истраживање је показало значај активног бављења ученика/ученица спортом. Активно бављење ученика/ученица спортом доприноси њиховој друштвеној промоцији. Бавећи се спортом, ученици/ученице остварују бројне социјалне интеракције, које за њих имају васпитне вредности (Ранђеловић и Савић, 2016). Они се на овај начин навикавају на поштовање различитости, реда, правила игре, на тимски рад. Развијају и особине као што су пожртвовање, истрајност, упорност, такмичарски дух и сл. Ово су истовремено и васпитне вредности и квалитети који су од значаја за целовити развој ученика/ученица. Све то додатно указује на потребу и значај мотивисања ученика/ученица да се активније баве спортом.

У циљу унапређења квалитета наставе ФЗВО и превазилажења утврђених недостатака, у приступу проблему овог спроведеног истраживања предлаже се да се настава ФЗВО више реализује према иновативним системима наставе него на класичан начин. Најчешће коришћени у настави су диференцирани, егземпларни, респонсбилни, хеуристички, инклузивни и интегративни. Ови иновативни наставни системи су основа за планирање, реализацију и вредновање наставе ФЗВО према иновативним дидактичко-методичким моделима, која се планира у обрнутом дизајну у четири стадијума. Они су: 1) идентификација очекиваних резултата; 2) одређивање прихватљивих доказа да су резултати наставе остварени; 3) планирање искуства активног учења, поучавања и вежбања и 4) обезбеђивање материјално-техничке основе наставе (Миленовић, 2017). Овакав приступ настави ФЗВО требало би да допринесе да ученици/ученице стичу темељна знања, која ће за њих имати вредности и изван учионице и физкултурне сале. Да би се оваква настава ФЗВО успешно и реализовала, неопходно је стално професионално усавршавање наставника ФЗВО, у циљу оснаживања њихових компетенција.

Литература

- Антонијевић, Р. (2013). *Опшћа педагогија*. Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Институт за педагогију и андрагогију.
- Бакић Мирић, Н., Кулић, Д., Бат, С. (2022). Због чега је важна културолошка компонентна комуникације у здравству. *Зборник радова Филозофској факултету у Приштини*, 52 (3), 75–86.
- Бојовић, Ж. (2022). *Опшћа педагогија*. Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет у Ужицу.

- Вучераковић, М. (2022). Разлике у ставовима ученика четвртог и седмог разреда основне школе према настави физичког васпитања. *Сиџорџи – наука и љракса*, 12 (1), 1–8.
- Галић, М. (2003). *Педаџоџија сиџорџија*. Београд: Бојс.
- Илић, М. (2020). *Дидакџиџика*. Универзитет у Бања Луци, Филозофски факултет.
- Лазић, С. и Попов, С. (2019). *Оџишџија џедаџоџија*. Нови Сад: ЦНТИ.
- Мартиновић, Б., Милојковић, З., Цветковић, А., Стојановић, Б. (2009). Стање здравља породонцијума школске деце са подручја Косова и Метохије. *Praxis medica*, 37 (1–2), 61–64.
- Маџановић, Г. (2010). Процена квалитета живота школске деце мерена медицинским, културним и социјалним показатељима. *ПОНС – медиџински часоџис*, 7 (2), 60–63.
- Миленовић, А. (2017). *Разредна наџтава – иноватџивни дидакџиџичко-метџодички моделџ*. Београд: Задужбина Андрејевић.
- Миленовић, Ж. (2013). Образовање у селима заплањске општине Гаџин Хан. *Башиџина*, 23 (35), 295–312.
- Миленовић, Ж. (2012). Упоредна анализа образовања женског становништва влашке регије Хомоље и метохијске жупе Гора. *Башиџина*, 22 (33), 233–249.
- Миленовић, Ж. (2010). Образовање горанске етничке заједнице на Косову и Метохији од 1918. до данас. *Башиџина*, 20 (28), 223–230.
- Наставни план и програм Основне школе „Кирило Савић“ у Ивањици за школску 2022/2023. годину.
- Петковић, Ј. и Башић, С. (2003). Соџио-културни и медиџински показатељи квалитета живота школске деце. *Acta medica medianae*, 42 (1), 7–10.
- Ранђеловић, Н. и Савић, З. (2016). Улога и значај школског спорта у процесу васпитања младих. *Теме*, 40 (4), 1291–1305.
- Службени џласник РС – Просвеџтни џласник*, бр 6, 6. 7. 2017.
- Чокорило, Р. (2014). *Педаџоџија и џедаџоџија сиџорџија*. Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.
- Шимоњи Чернак, Р., Марић, М., Бељански, М. (2022). Процене наставе на даљину на ТВ-у од стране родитеља у току пандемије изазване вирусом КОВИД 19. *Зборник радова Филозофскоџ факултџеџија у Пришџтини*, 52 (1), 353–371.
- Amamou, S., Vanderclayen, F., Desbiens, J. (2021). Self-Efficacy of Physical and Health Education Student Teachers in the Quebec Context. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 12(1), 22–41.
- Baykal, D. & Кос Т. (2022). Online Education Experiences of the Students Studying in Health Care Departments during the COVID-19 Pandemic. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 23(1), 131–143.
- Banville, D., Dyson, B., Kulinna, P., Stylianou, M. (2020). Classroom Teachers' and Administrators' Views of Teaching Health and Physical Education. *European Physical Education Review*, 26(2), 448–464.
- Holden, S., Parkes, C. & O'Leary, N. (2020). Teacher Candidate Perceptions of the ed-TPA in Physical and Health Education. *Curriculum Studies in Health and Physical Education*, 11(3), 237–251.
- Ibrahim, H. & O'Connell, C. (2022). Addressing the Challenges of College Health in International Education. *Journal of American College Health*, 70(4), 988–991.

- Jones, M., Leath, S., Latimer, K., Lawson, E., Briones, M. (2022). The Impact of COVID-19 on Black College Students' Mental Health. *Journal of College Student Development*, 63(3), 239–254.
- Merrem, A. & Curtner Smith, M. (2019). Acculturation of Prospective German Physical Education Teachers. *European Physical Education Review*, 25(1), 125–142.
- Parkes, C., Baxter, D. & Holden, S. Recommendations for Helping Cooperating Teachers Support Teacher Candidates with edTPA. *Strategies: A Journal for Physical and Sport Educators*, 35(3), 54–56.
- Ryan, T. (2020). Building Mental Health Literacy within Ontario (Canada) Health and Physical Education. *International Online Journal of Education and Teaching*, 7(4), 1252–1264.
- Willgerodt, M., Walsh, E., Maloy, C. (2021). A Scoping Review of the Whole School, Whole Community, Whole Child Model. *Journal of School Nursing*, 37(1), 61–68.
- Zhu, Q., Cheong, Y., Sun, C. (2022). The Roles of Resilience, Peer Relationship, Teacher-Student Relationship on Student Mental Health Difficulties during COVID-19. *School Psychology*, 37(1), 62–74.

Hadži Živorad M. MILENOVIĆ

University of Priština in Kosovska Mitrovica

Faculty of Teacher Education, Prizren – Leposavić

Hadži Miloš V. VIDA KOVIĆ

University of Priština in Kosovska Mitrovica

Faculty of Sport and Physical Education

Jelena S. PETROVIĆ

University of Niš

Faculty of Philosophy

Department of Pedagogy

Educational Efficiency and the Most Common Disturbing Factors in the Teaching of Physical and Health Education in Higher Primary School Classes

Summary

The goal of learning in physical and health education (PHE) is for the student to improve physical abilities, motor skills and knowledge in physical and health culture, in order to preserve health and apply proper and regular physical exercise in

modern living conditions and work. On the basis of the goal of the PHE teaching, the biological, pedagogical, and educational tasks are determined, the realization of which leads to the outcome of the PHE teaching.

The biological tasks of physical education imply that a positive influence on students' proper growth and development is possible if the teacher is familiar with the structure and functions of the most important organic systems, the biological laws of development, and the impact of physical exercises on the organism. Pedagogical tasks include educational and learning tasks that intertwine and complement each other. Learning tasks should primarily contribute to the acquisition of motor skills and habits (sports-technical education), but also to the theoretical knowledge aiming to understanding the purpose of exercise, structure, method, and performance of certain exercises. Educational tasks, the teaching content, methods and forms of teaching are planned in accordance with their educational potential so that during the PHE classes, the students acquire the qualities and values contained in the PHE syllabus and at the same time represent universal human qualities and values that contribute to the development of the student's complete personality which is the ultimate ideal to strive for in education. By achieving the goals of the PHE syllabus, students acquire knowledge, skills, attitudes, and values about exercise (basic terms about exercise, how to perform an exercise and what a specific exercise is for), physical education, sports, recreation, and health. Specially planned and designed information about exercise and health is delivered immediately before, during, and after exercise in class. The goal, tasks, and outcomes of the course are achieved through the teaching of physical and health education (2 school hours per week) and compulsory physical activities for each student (1.5 school hours per week).

This research is focused on the most frequent disruptive factors that lower the efficacy of implementation of PHE teaching in the higher grades of elementary school. The research was based on the general assumption that the teaching of physical and health education significantly contributes to the growth, development, health, upbringing, and education of students, but that it is not implemented as effectively as it could be. In contrast to many previous studies in which answers were collected from teachers or parents, in this research the answers were collected from the students in the higher grades of primary school themselves, since they are direct participants in the PHE classes and their development, education, and learning in PHE classes is the main outcome of teaching (Parkes et al, 2022; Amamou et al, 2021; Holden et al, 2020). It was interesting to analyse from the students' point of view what the most frequent disturbing factors are and whether some of the criterion variables affect it, such as the class the students attend; grade in physical education in the previous semester; and the general success of students in the previous semester. The research was conducted in January 2023 on a sample of 101 students at the Kirilo Savić Elementary School in Ivanjica. The data collected by the Scale – EE-MCDF-RPHET ($\alpha = 0,602$) were processed by factor analysis, analysis of variance, and the Mann-Whitney U test.

Factor analysis identified five factors that indicate educational efficiency and the most disruptive factors of PHE teaching. They are: 1) inconsistent practicing of different sports contrary to the student's assessment of the educational efficiency of the PHE teaching; 2) effectiveness of teaching; 3) the importance of active sports training; 4) football training contrary to the student's assessment of the educational efficiency of the PHE teaching; and 5) student safety. The analysis of variance showed that such assessments of students are not significantly influenced by the class they attend, success in physical and health education and education and general success in the previous semester, while the Mann-Whitney U test determined that such assessments of students are significantly influenced by actively playing a sport.

Based on the results of the research, a proposal was made for an innovative approach to the implementation of physical and health education teaching in elementary schools, according to innovative teaching systems and innovative didactic-methodical teaching models. Teaching according to these models is planned, implemented, and evaluated in a multi-step and reverse design. In such a class, students are more involved in practicing, active learning, and participating in PHE classes. Based on the desired outcomes of the PHE classes, the goal is for as many students as possible, preferably all, to get involved in the work of sport clubs and in the future take up sports. In this way, the knowledge, skills, habits, and abilities the students develop in PHE classes and in sports clubs will be of fundamental importance for students outside the classroom and serve them in their daily activities in various situations in the family, school, local environment and wider social community. In order to achieve this, it is necessary to constantly strengthen the competences of teachers for planning, implementation, and evaluation of PHE teaching.

Keywords: PHE; physical and health education; goals of teaching; tasks of teaching; outcomes of teaching; evaluation of teaching; most common advantages of teaching; possible shortcomings of teaching.

